

STUDENTEN WEEKBLAD

6de JAARGANG.
N°. 22.

REDACTEUREN: D. A. DE FREMERY, N. G. KAM,
H. F. KARSTEN, D. M. G. KOCH, J. L. A. LEDEBOER,
M. J. GRANPRÉ MOLIÈRE, J. H. TELDERS.

DONDERDAG
24 MAART 1904

Dit blad verschijnt Donderdags, behalve in de vacantiën. De abonnementsprijs is f3,50, bij vooruitbetaling f3,— per jaar. De jaargang loopt van 1 October tot 30 September.
De prijs der advertentiën is 10 cents per regel.

J. WALTMAN JR
UITGEVER · DELFT

Inzendingen die Dinsdagmiddag 12 uur niet aan het redactie-adres zijn bezorgd, kunnen niet meer in het eerstkomend nummer worden opgenomen.
Het adres voor redactie en administratie is: Binnenwatersloot 33.

Eerstvolgende REDACTIE-VERGADERING ten huize van den heer J. H. TELDERS, Spooringsel 138, Maandag 28 Maart a. s. te 4 ure.

Waarschijnlijk zullen er gedurende de Paaschvacantie één of twee nummers van dit Blad verschijnen. Daarin zullen worden opgenomen meerdere stukken, die ditmaal wegens plaatsgebrek moesten blijven liggen.

Zooeven werd bericht ontvangen dat de Tweede Kamer de Hooger Onderwijswet met 56 tegen 41 stemmen heeft aangenomen.

POLYTECHNISCHE SCHOOL.

Studiebelangen.

Of het mijn opmerking van de „wèl noodige reclame” uit S. W. No. 15. is, waaraan we de ontwaakte activiteit van de C. t. b. v. S. te danken hebben, zij 't direct, indirect of in 't geheel niet, feit is, dat een voorstel tot reorganisatie te wachten is.

Vóór de commissie evenwel haar ontwerp aan de vakverenigingsbesturen gaat toezenden, wensch ik nog een en ander op-, eerlijk gesproken aan- te merken, op hetgeen van de kant der commissie reeds is verklapt van de komende dingen.

Want wèl naief is het, te verwachten, dat de vakverenigingen, die nu bestaan, zouden kunnen worden onderafdeelingen van een centraal lichaam als C. t. b. v. S.!

Doch laat mij niet overhaasten.

Door het stuk van den heer K. werd het bestuur van studiebelangen, blijkens het schrijven van den secretaris der C. t. b. v. S. „angeregt” de leden voor „belangrijke mededeelingen door het bestuur” bijeen te roepen.

Dies zijn we het er nu allen, d. i. de commissie zelf, de heer K., mijn persoontje en nog velen meer naar ik mag veronderstellen, over eens: studiebelangen in den tegenwoordigen vorm voldoet niet. Er wordt geklaagd over weinig belangstelling der studeerenden en met recht, zelfs N. G. K. zag ik op geen der beide vergaderingen, waarin studiebelangen de jaarverslagen 1901-1902 en 1902-03 behandelde; op een enkele uitzondering na ook geen der tegenwoordige commissieleden! Op de eerste waren behalve de commissieleden (ook niet eens voltallig) een stuk of vijf „belangstellenden”; op de tweede vergadering behalve de commissieleden (nog minder voltallig) een drie of viertal „belanghebbenden” aanwezig. En dat niettegenstaande in de laatste wetswijziging werd goedgekeurd; zegge goedgekeurd: door nog geen twintig studeerenden van de meer dan 800!

Zie, dat geeft te denken — en stellig mag hier niet gedacht worden aan lauwheid in het algemeen; wat mijn

eigen faculteit betreft, weet ik wel zeker, dat de studiebelangen de menschen degelijk ter harte gaan.

Maar — waarom aarzelt men toch er rond voor uit te komen, waar immers de feiten het leeren, al twee jaar lang — „studiebelangen” is een doodgeboren kindje geweest.

En het verwondert mij, dat de voorzitter van Studiebelangen, door zijn overzicht van de studievertegenwoordiging vroeger, niet logisch op het, mijns inziens, eenig juiste schema voor reorganisatie is gekomen.

Na studiebelangen in het corps kwamen de vakverenigingen (nooit officieel! G. E. J.) en deze werkten, zegt de pres. decentraliseerend, elk in eigen faculteit.

Maar de president vergeet, dat zulks te recht is; zoo is het althans in de mijnen faculteit nóg. Voor studiebelangen doet de Mijnb. Vereeniging méér dan de C. t. b. v. S., méér, laat mij het er dadelijk bijvoegen, dan eenige commissie zou kunnen doen.

De belangen van de studeerenden zijn noodzakelijkerwijs faculteitsbelangen, op weinige uitzonderingen na, en dus zie ik niet in waaróm de vakverenigingen niet officieel zouden zijn dé vakvertegenwoordiging.

Wat de belangen betreft, die voor meerdere faculteiten samengaan, daarover zouden vanzelf de verenigingsbesturen met elkaar te rade gaan — zoo goed, als bij de tegenwoordige wet C. t. b. v. S., voor de B 1 2 vertegenwoordiging reeds noodig is.

Maar opdat meerdere officieeliteit bereikt worde is het gewenscht, dat uit de vakverenigingsbesturen een centraal lichaam, de C. t. b. v. S. worde aangewezen; bijvoorbeeld de presidenten en secretarissen van de vakverenigingen, krachtens hun functie.

Dat lichaam zou dan zéker achter zich hebben een georganiseerde massa en — finantieel blijft alles als het ook nu reeds is.

Er schijnt bij dit systeem een moeilijkheid te zijn: de niet-vakverenigingsleden zouden niet vertegenwoordigd zijn.

Inderdaad is dit schijn, want persoonlijke belangen worden door de commissie, ook in den tegenwoordigen vorm, niet gediend — komt dus een niet-vakverenigingsman bij het bestuur zijner faculteitsvakvereniging, dan zal (kleingeestigheid mag in een bestuurder niet ondersteld worden), als wèrkelijk de man een vakbelang aan de orde stelt, natuurlijk van zijn meeningen nota genomen worden in het wèlbegrepen faculteitsbelang.

Nog beter is in werkelijkheid de toestand, daar de belangen van niet-aangeslotenen reeds om die van de wèlaangeslotenen zullen zijn behartigd.

In principe dus nagenoeg hetzelfde stelsel als de pres. van de C. t. b. v. S. ontwikkelde, maar naar mij dunk, beter aan den effectieven toestand beantwoordend.

De pres. van de C. t. b. v. S. wil, om de mogelijkheid van „coöperatie onder de studeerenden op velerlei gebied, zooals b. v. het gemeenschappelijk aanschaffen (dan toch weer faculteitsgewijs! G. E. J.) van leermiddelen, het in druk doen verschijnen van examenopgaven en antwoorden,” te geraken, de vakverenigingen in den hoek duwen en ondergeschikt maken aan een nog te vormen vereeniging — uit wier kas dan wel de vakverenigingen mogen putten.

Naief . . . als men weet, ik blijf alweer slechts bij mijn eigen faculteit (de parallel voor andere is gemakkelijk te

SOCIALE AANGELEGENHEDEN EN WETENSCHAP.

Waarheid en dwaling.

(Vervolg.)

trekken — er is maar weinig verschil,) — dat de M. V. een achttal vakbladen den leden ter lezing geeft en na circulatie de tijdschriften vastlegt in een bibliotheek, waarin ook andere vakwerken opgenomen of in bruikleen zijn; dat de M. V. examenopgaven heeft laten drukken voor de examens C.;

dat de M. V. heeft voorbereid en dat uitstekend van stapel is gelopen een vierdaagsche excursie naar de zinkmijnen, Aufbereitungsanstalt en smelterijen van de Soc. de la Vieille Montagne;

dat binnenkort **ook niet-leden der M. V.** door de M. V. bestuursleden, uit een in de leeszaal M. V. aan de P. S. te plaatsen kast van de metallurgische afdeling, kunnen leenen een deel van de afdelingsbibliotheek.

Meent ook de heer N. G. K. te mogen eischen, dat alle studeerenden (ten minste het overgrote aantal) toetreden tot de ev. vereeniging „Studiebelangen”, ik voor mij vind deze eisch blijk van benijdenswaard optimisme.

En waar N. G. K. het raadzaam acht de vakvereeningen liever intact te laten, ik zou het onverantwoordelijk achten het bestaan dier vereenigingen (ook door het afbakenen van arbeidsveld mijnheer K.!) te wagen aan een nog niet levensvatbaar gebleken vertegenwoordigend lichaam, worde het dan ook gereorganiseerd.

Wat de vereenigingsbesturen zullen doen als de voorstellen ongewijzigd hen bereiken, weet ik natuurlijk niet — ik denk wel hun vereenigingsbestaan verdedigen — maar 't wordt heusch tijd dat de zaak nu eens degelijk aangepakt wordt.

In het jaar 1901-'02 werd Studiebelangen in den huidige vorm ingesteld, na een voorloopige commissie vooraf; eind 1902-'03 was wetswijziging (reorganisatie) zeer gewenscht — eind 1903-'04 is reorganisatie dringend noodig! Zou het nu eindelijk niet eens genoeg zijn?

In een ding moet ik toch, waar ik het niet noodig vond overigens te critiseeren, de C. t. b. v. S. zélf oorzaak noemen van weinig sympathie: de adressen van wiskundige faculteit Amsterdam en de hoogeschoolscheikunde faculteiten.

Dat raad wordt ingewonnen bij prof. Kraus uitstekend, dat er naar gehandeld wordt minder uitstekend, tenzij zulks gebeurt na een vergadering, waarin ook de meening van de **vertegenwoordigden** gevraagd en daarna een en ander besproken was.

Eigenaardig ook de opvatting, dat de in deze quaestie geen publicatie noodig achtende leden der C. t. b. v. S. gerekend worden de „opinie te vertegenwoordigen” (?) van de vakafdelingen in een zaak, waarvan de faculteitsleden niets hoegenaamd weten.

Met zulke opvattingen van een vertegenwoordiging, mijne heeren....!!

En van de examenregeling in den toekomst, waarnaar ik hem vroeg (vragen moeten we maar in het S. W., zei hij immers?) heeft ook niet de heer Jacometti mij weten mede te deelen, dat die in ontwerp aan de P. S. voor te geven advies in voorbereiding is bij de verschillende hoogleraren — of is het ook hier ambtsgeheim geweest?

Ten slotte resumeer ik nog even hoe ik mij voorstel, dat de zaken zouden moeten geregeld worden:

a. De vakvereeningen zijn in hun faculteit de officiele lichamen, welke de betrokken studeerenden vertegenwoordigen.

b. Uit de vakvereenigingsbesturen zijn van elke vereeniging president en secretaris lid van de „Centrale Commissie tot behartiging van Studiebelangen”.

Deze commissie behandelt die onderwerpen, waarbij meerdere faculteiten belang hebben.

c. (Hiervóór niet ontwikkeld.) Faculteiten zonder vakvereeniging, kiezen in de C. C. S. één afgevaardigde, die in overleg met de C. C. S. de belangen zijner faculteit behartigt.

(Komen aan een dergelijke faculteit zooveel ingeschreven, dat één afgevaardigde te weinig wordt, dan noopt dit, zoo al niet andere redenen er toe drongen, tot het oprichten van een vakvereeniging. Finantieel is ook deze vertegenwoordiging zonder vakvereeniging met weinig bezwaar te regelen.)

G. E. J.

Alle verschijnselen zijn waar omdat ze zijn, zijn waar als verschijnsel, zoo ook iedere gedachte, ieder begrip, omdat 't verschijnt.

Nu is het denkvermogen evenwel niet tevreden met te weten dat ijzer hard, dat ijs koud, koning Willem III gestorven is. de $\wedge \wedge \wedge$ een stuk hebben geschreven of dat ze gepiqueerd zijn door kritiek. Dit zijn voor den geest slechts verschijnselen. Hij wil meer weten, nl. het wezen, de algemeene wet.

Het algemeene is meer waar dan het bijzondere. Een algemeene eigenschap meer waar dan een bijzondere.

Dat kwik zwaar is, is meer waar dan dat het vloeibaar is, want kwik is ook wel eens vast, maar in meer gevallen zwaar.

Het algemeene is het zijn, daarom ook geheel waar, de wereld dan een absoluut quantum.

„De werkelijke wereld is absoluut relatief, vergankelijk, een onbegrensde qualiteit.”

Het zijn is dus de algemeene waarheid, omdat het algemeene de waarheid is. In werkelijkheid bestaat het algemeene in verschijnselen, daarom zijn alle verschijnselen waar, alle waarheden tijdelijke verschijnselen.

Waarheid „ansich” is dus niet evenals gedachte „ansich”. Iets is slechts waar in betrekking tot iets anders.

(Ik herhaal nog al eens vaak, in andere bewoordingen, om te voorkomen dat men niet aan de letter, maar aan de bedoeling zal hechten.)

Ieder stukje schijn vormt dus met het denkvermogen een stukje waarheid, iets algemeens. Oneindig in veelvuldigheid is de werkelijke wereld; die qualiteiten, die betrekkingen, verschijnselen of werkingen vat de geest samen als quantiteiten. Een bepaald quantum zinnelijke verschijnselen wordt daardoor tot ding, tot hoeveelheid, eenheid. Maar ieder ding is wederom deel, ieder deel evengoed weer een ding. Het kleinste deeltje dat we tot nu toe kennen is nog de som van een aantal verschijnselen. Iedere eigenschap wordt tot ding, ieder ding is op zijn beurt weer eigenschap.

Zoo is de kleur van een haar evengoed ding, als eigenschap, het haar op zijn beurt weer evengoed eigenschap (b.v. van een dier) als ding.

„Geist und Materie haben wenigstens das gemeinschaftlich, „daz sie sind” (Dietzgen).

Alle gedachten, droomen, dwalingen, visioenen, hebben dus tot grondslag het zijn, hebben alle een grond, een kern van waarheid. Geen absolute tegenstelling bestaat er tusschen waar en onwaar, tusschen zijn en schijn, wetenschap en fantasie, algemeen en bijzonder. Geen absoluut verschil, slechts relatief. Waarheid is het algemeene van een aantal verschijnselen. Waarheid en dwaling, meer of minder algemeen, hun verschil valt binnen bepaalde grenzen.

Of kennis waar is hangt niet alleen af van die kennis, maar ook van de grenzen haar gesteld.

Volledige waarheid bestaat slechts, is alleen mogelijk binnen bepaalde grenzen, m. a. w. tot een bepaald object.

Iedere waarheid is slechts waar onder bepaalde voorwaarden, binnen zekere grenzen is ook een dwaling waar.

Een duidelijk voorbeeld door Dietzgen aangehaald: Een stok half in het water gestoken is niet recht. Een waarheid, zoolang we ons bepalen tot de optische. Onwaar wordt 't als we gaan beweren, dat ook plastisch de stok krom is.

„En toch, veel waaraan ik vroeger niet twijfelde, is later gebleken onwaar te zijn; eeuwen lang geloofde men aan de beweging der zon, aan de onbewegelijkheid van de aarde”. $\wedge \wedge \wedge$

Het wezen der dwaling is hier dus nu duidelijk. Had men zijn conclusie beperkt tot een subjectief, aardsche gewaarwording, het was waarheid; nu men haar uitbreidde tot het kenbare, werd het dwaling.

De zinnen gaven goed aan, het gezicht was hier niet de bedrieger, wel het ondoordachte, kortzichtige denkvermogen, dat zonder verdere ervaring een meer algemeene waarheid aan de verschijning toekende.

Zoo met de stok in het water, zoo met de zon om de aarde.

Als ik in een trein zit, zie ik den regen schuin neer-

vallen. Waarheid, voor zoover ik de schuine richting beperk tot mij en den trein. Dwaling, als ik beweer dat nu ook de regen schuin neervalt ten opzichte van de aarde. Ik oordeel dan te vroeg, vóór nadere ervaring, ik vòòr oordeel.

„Wat nu? Ter wille van die vage apriorische twijfel „alles en bloe verwerpen? Of alles als waar aannemen „zonder contróle? Noch het één, noch het ander. De „mensch moet uit zekere gevoelens, die kunnen kiezen, „welke gesteund zijn door de waarheid, moet die weten te „onderscheiden van de andere, welke slechts een gevolg „zijn van een gevoel waarbij niet is nagedacht, of die het „gevolg zijn van persoonlijke wil (vooroordeel). En wanneer „we dan de spontane werkzaamheid van den geest in tegen- „spraak zien met de overdachte werkzaamheid, dan is er „maar één gerechtvaardigde conclusie: „De menselijke „machine is onvolmaakt”. (^^)

Beter was de conclusie, dat het menselijk bewustzijn nog niet genoeg onder contróle staat.

Een spontane handeling zal meestal anders zijn dan een overdachte.

Bij spontaan handelen, dringt zich één feit sterk op den voorgrond, trekt men een conclusie, die minder algemeen, minder waar is dan bij de overdachte handeling. Hier wordt de conclusie gehaald uit een grooter aantal omstandigheden, is meer waar, meer algemeen.

„Inderdaad”, zeggen de ^^, „zijn er waarheden, die „zoodra ze voor de rede verschijnen (cursiveering „van mij, Erwé) zoo duidelijk en helder zijn, dat twijfel „onmogelijk is”. Er zijn dus, volgens hen ook waarheden, die niet onmiddellijk door de rede als waar kunnen worden geaccepteerd. En verder luidt het:

„Het geschrevene in het vorige S. W. resumeerende is „dus de mensch in staat waarheid te verkrijgen en kan „hij zekerheid daaromtrent hebben, door objectieve evidentie” en dan „Welnu die objectieve evidentie is inwendig, objec- „tief en onmiddellijk”.

Hoe is nu te rijmen dat er middelijke waarheden zijn verkregen door onmiddellijke duidelijkheid? Misschien begrijp ik het verkeerd, houd me dus voor nadere explicatie aanbevolen.

Maar hoe dit ook zij, niet met elkander overeen te brengen is, dat de ^^ over het voorbeeld $2 \times 2 = 4$ sprekende, beweren, dat dit door de rede geleerde bevestigd werd door de ervaring en „de abstracte begrippen, waarvan de wereld de realiseering is, de mensch weer kan opvatten, na eerst zinnelijk te hebben waargenomen en door zijn verstand te hebben geabstraheerd”.

En nu dit: „Niemand is er of zal er ter wereld kunnen worden gevonden, die de gelijkheid van het geheel aan zijn deelen met geheel zijn verstand en zijn weten zal kunnen ontkennen enz. . . .” Denkt ge nu heusch, dat iedereen dat leege beweren voor het toppunt van vernuft zal aanzien?

Tautologie, niets anders! Dat het eerste driemanschap bestond uit drie personen, zag men in de tijden van 't Romeinsche rijk evengoed en op dezelfde manier in, als nu iedereen, die 't S. W. leest, zal toestemmen dat weër 3 personen een driemanschap vormen. Is men daarmee één stap verder?

Deel (als begrip van een bepaald quantum verschijnselen) staat al reeds in betrekking tot het begrip geheel, namelijk zoodanig, dat „deel” zonder meer reeds zegt dat het quantitatieve „geheel” uit verschillende quantitatieve „deelen” bestaat.

Overall en altijd vormt het denkvermogen eenheden, deelen, als 't algemeene van een som van verschijnselen.

De bewering dat bovengenoemde waarheid duidelijk is „zoodra ze voor de rede verschijnt,” bewijst dat vergeten is, dat wij in onze jeugd hebben moeten leeren, bewust, uit een bepaald aantal verschijnselen (b. v. een blokje) een eenheid te abstracteeren. Ons denkvermogen heeft tot „stof” den relatieven, vliedenden vorm der zinnelijke wereld, die door abstractie van hetgeen aan die verschijnselen gemeen is, gesystematiseerd wordt. Uit het vele wordt de eenheid, uit de deelen het geheel opgebouwd, uit verschijnselen het wezen, uit het vergankelijke het onvergankelijke. Uit veelvouden sommeert 't bewustzijn eenheden. De hoeveelheid dezer sommatie is willekeurig. Het geheele, menigvuldige der wereld, wordt theoretisch een eenheid. Maar ook bestaat iedere kleine abstracte eenheid praktisch weer uit de oneindige veelvuldigheid eener zinnelijke verschijning. Vindt gij in de natuur een praktische eenheid? $\frac{2}{2}$, $\frac{3}{3}$ enz., een

oneindig aantal verschillende deelen zijn het waarvan het verstand een mathematische 1 maakt.

Waarheid als algemeenheid. Maar nooit absoluut. Altijd betrekkelijk. Waarheid gevormd door betrekking van ons denkvermogen met de verschijnselen.

Dus niet waarde heeren past hierop uw listige redeneering: „Inderdaad is er ook niemand ter wereld gevonden, die „niet absoluut zeker was van iets, al was het ook alleen „maar van zijn eigen systeem. Het ontkennen toch hier- „van zou hem een nieuwe zekerheid opleveren,” enz.

Ik ben niet absoluut zeker van het hier ontvouwde systeem, wel betrekkelijk zeker, zeker voor zoover het „het verschijnende” betreft.

„De wiskundige wetten zijn van ander maaksel dan de empirische” zoo staat er geschreven. Dat dit wederom een dwaling is behoef ik zeker na het voorgaande niet meer aan te toonen.

Dat elementair wiskunstige figuren abstracties zijn van ervaringsvormen zal men mij toch niet betwisten. Of willen de ^^ soms volhouden, dat het begrip lijn is ontstaan, doordat een mathematisch punt zich bewoog, het begrip vlak, doordat men een lijn zich liet verplaatsen.

Zoo is dus het betrekkelijk verschil tusschen waarheid en dwaling, dat de laatste meer wil zijn dan de ervaring leert.

„Het wezen der dwaling is pretentie”, zegt Dietzgen.

Zoo wordt margarine eerst onecht wanneer ze natuur- boter beweert te zijn. Door een slag op 't oog zie ik sterren. Die indruk is waar. Mijn denkvermogen gaat dwalen, zoodra het die subjectieve gewaarwording a priori voor een objectief lichaam aanziet. Een koortslijder vindt het op een warmen zomerdag koud. Dit wordt dwaling als hij zegt: het is koud.

Waar dus de ^^ vragen: „wat moeten we doen, of alles waar aannemen zonder contróle, of het andere uiterste,” waar zij ons wel komen zeggen dat 't donker is, maar ons niet den weg naar het licht wijzen, daar hebben we nu geleerd wat ons te doen staat.

Vertrouw al je zintuigen, maar leer de grenzen afbakenen, waarbinnen die waarnemingen waar zijn. Die grenzen stelt ons de ervaring. „Wie deze regel evengoed kent als die, „welke in de spraakkunst zelfstandig naamwoord en werk- „woord scheidt, zal in beide gevallen met dezelfde zekerheid „kunnen beslissen.”

De filosofie zoekt het bedrog in de zinnen en met den geest de waarheid, wij zoeken het bedrog op in den geest. Deze vòòr oordeelt, vergroot, zegt meer na dan hem werd voorgezegd.

Dwalen is oordeelen a priori, waarheid is een oordeel a posteriori.

ERWÉ.

(Wordt vervolgd).

Waarheid.

„Ongelukkigerwijze moest Kant daarbij gebruik maken van zijn eigen kenvermogen, waarvan hij juist bezig was de deugdelijkheid na te gaan. Hij moest dus ronddraaien in een vicieusen cirkel, zijn stelsel moest een sophisme opleveren, al is het ook een verborgen.”

En tot welk resultaat leidde hem dat stelsel?

Volgens uw eigen woorden bevrijdde hem de Kritik der Reinen Vernunft van de onzekerheid of we wel iets met zekerheid kunnen kennen. Hij kwam dus tot de conclusie dat de mensch in ieder geval enkele gevoelens heeft waarvan hij, zij 'took subjectief, zeker is.

Let wel, hij kwam hiertoe door gebruik te maken van een sophisme. Met kracht zegt gij dan ook: „Deze methode volgen wij dus niet.” Neen uwe methode is geheel anders. „Ze gaat uit van de vooropstelling, dat de mensch in ieder geval enkele gevoelens bezit, waarvan hij, zij 'took subjectief zeker is.” *)

M. a. w. zonder gebruik te maken van een zoo verfoeilijk ding als een sophisme (welk gebruik gij dan ook aan Kant verwijt) neemt gij de slotconclusie waartoe hij komt zelf aan als vooropstelling, dus zonder eenig bewijs.

Hiermede is dan de eer van de logica gered. Mij lijkt deze methode echter zeer bedenkelijk, men ontsnapt niet aan „een vicieusen cirkel” door hem heel eenvoudig te negeeren!

*) Spatieering van mij. F.

Op gevaar af van nu door u beschuldigd te worden van het debat te willen ontwijken door zijn oorzaak weg te nemen, zal ik beginnen met de stelling door Kant sophistisch, en door u heelemaal niet afgeleid, in twijfel te gaan trekken.

Daartegenover stel ik dit, dat de mensch steeds in het bezit is van enkele betrekkelijke waarheden, dat zijn dingen, die voor hem op dat moment een zeer groote mate van waarschijnlijkheid bezitten en die hij maar al te zeer geneigd is voor absoluut waar uit te geven. Hierbij erken ik verder volkomen dat dit niets anders is als een hypothese, het hypothese zijn er van, weer een hypothese enz. Nu zie ik echter niets van het draaien, evenmin van den doolhof, en de onhoudbaarheid is mij ook nog niet aange-toond. U zelf drukt dit zeer goed uit door te zeggen „... een groot aantal feiten, waarvan ik meen zeker te zijn.” juist in dat meenen zit de geheele quaestie, maar jammer genoeg schijnt het woordje er maar een beetje verdwaald te zijn, tenminste tot mijn spijt vond ik het verder nergens meer terug. We zouden het anders geloof ik een heel eind samen eens zijn.

U vraagt nu of we alles en bloc moeten moeten verwerpen ter wille van een vage à priorische twijfel, of alles voor waar aannemen zonder contrôle en u antwoordt: „noch het een noch het ander.” Volkomen juist, er moet hier een middenweg worden gekozen, maar ten opzichte van den aard van dien verschillen wij weer. U wilt hier het verstand een sorteerende werking laten uitoefenen, het eene deel verwerpend, het andere aannemend; ik voor mij ben echter een ander idee toegedaan. Beschouw alles, neem niets aan, verwerp niets, maar zoek voor alles gronden van waarschijnlijkheid. Het verschil blijkt nu echter in de practijk zoo groot niet te zijn, het is meer principieel. Wanneer u b.v. zegt: „een mensch moet sterven” dan is dit voor u zekerheid, voor mij niet, maar daarentegen zoo waarschijnlijk, dat wij practisch even ver zijn.

Iets anders is het echter wanneer u beweert zeker te zijn van uw bestaan; wanneer u zegt „ik besta” dan is dat toch niets anders als een naam dien u geeft aan iets onbekends. Hoogstens kunt u waarschijnlijkheidsgronden gaan zoeken voor de hypothese dat door u aan genoemde onbekende den naam zou gegeven zijn van „ik besta”. En evenzoo „ik denk”, „ik wil” enz.

Tot de wiskundige quaestie overgaande moet ik tot mijn spijt beginnen met te zeggen dat u mij niet begrepen hebt. Ik leid dat hieruit af, dat u mij eerst laat zeggen $2 \times 2 = 4$ en daarna $2 + 2 = 4$, iets wat een hemelsbreed verschil maakt. Wat toch is 4? Niets anders als een symbool voor een getalwaarde, en als zoodanig moet die waarde toch eerst gedefinieerd worden voor wij het symbool mogen gebruiken. We kunnen bv. definiëren: $4 = 2 \times 2$. Dan is dit geen absolute waarheid en ook geen hypothese, het is alleen een definitie. In dat geval wordt

$$2 + 2 = 4 + \frac{1}{x}$$

een hypothese.

Is echter 4 gedefinieerd als zijnde $2 + 2$ dan wordt dit definitie en we zouden kunnen zetten als hypothese:

$$2 \times 2 = 4 + \frac{1}{x}$$

Zetten wij echter tegelijk:

$$2 \times 2 = 4 + \frac{1}{x}$$

$$\text{en} \quad 2 + 2 = 4 + \frac{1}{x}$$

dan is òf 4 gedefinieerd, òf we hebben een gegeven te veel.

Uw opvatting der wiskunde is die van Kant en zijn tijd en daarom verwondert het mij te meer, dat u zijn ruimteopvatting à priori verwerpt. In zijn „Transcendentale Aesthetik” leidt hij deze zeer logisch af uit de mathematische opvatting die u zoo juist teekent door:

„De wiskundige wetten, ze zijn van een ander maaksel, om het zoo eens uit te drukken, dan de empirische. De laatste worden verbeterd in den loop der tijden, doordat instrumenten onze gezichts-, gehoor- en meer dergelijke zinnelijke vermogens helpen, maar de eerste blijven ten eeuwigen dage hetzelfde” (wees voorzichtig met eeuwigheden, de menschen zijn hier al bang voor een paar dozijn nullen). Kant zegt hier o. a. van:

„Geometrie ist eine Wissenschaft, welche die Eigenschaften des Raumes synthetisch und doch a priori bestimmt. Was musz die Vorstellung des Raumes denn sein, damit eine solche Erkenntnis von ihm möglich sei? Er musz ur-

sprünglich Anschauung sein; denn aus einem bloßen Begriffe lassen sich keine Sätze, die über den Begriff hinausgehen ziehen, welches doch in der Geometrie geschieht.” „Aber diese Anschauung musz á priori, d. i. vor aller Wahrnehmung eines Gegenstandes, in uns angetroffen werden, mithin reine, nicht empirische Anschauung sein. Denn die geometrische Sätze sind ins gesamt apodiktisch, d. i. mit dem Bewusstsein ihrer Nothwendigkeit verbunden, z. B. der Raum hat nur drei Abmessungen; dergleichen Sätze aber können nicht empirische oder Erfahrungsurtheile sein, noch aus ihnen geschlossen werden.” (Kant, Kritik der Reinen Vernunft).

Daarentegen, vervalt het idee van de ruimteopvatting a priori, dan is het ook gedaan met de niet-empirische, absolute wiskundige wetten. Op een andere plaats in de K. d. R. V. zegt Kant:

„Auf diese Nothwendigkeit a priori gründet sich die apodiktische Gewissheit aller geometrische Grundsätze und die Möglichkeit ihrer Constructionen a priori. Wäre nämlich diese Vorstellung des Raumes ein a posteriori erworbener Begriff, der aus der allgemeinen äusseren Erfahrung geschöpft wäre, so würden die ersten Grundsätze der mathematischen Bestimmung nichts als Wahrnehmungen sein. Sie hätten also alle Zufälligkeit der Wahrnehmung, und es wäre eben nicht nothwendig, dasz zwischen zwei Punkte nur eine gerade Linie sei, sondern die Erfahrung würde es so jederzeit lehren. Was von der Erfahrung entlehnt ist, hat auch nur comparative Allgemeinheit, nämlich durch Induction. Man würde also nur sagen können, so viel zur Zeit noch bemerkt worden, ist kein Raum gefunden worden, der mehr als drei Abmessungen hätte”.

Uitgaande van een verkeerde opvatting der axioma's, iets wat hij in zijn tijd niet kon helpen, kwam hij tot een ruimteopvatting waarmede ik het evenmin als u eens ben.

Waarom zijn nu echter zijn vooropstellingen verkeerd? Ik zal u dit door een analogie trachten duidelijk te maken, en verzoek u daarom u een vlak voor te stellen, en dit bedekt te denken met één laag kleinste stofdeeltjes b.v. atomen. Er werken krachten, die aan die deeltjes verhinderen om zich van het vlak te verwijderen, overigens zijn zij echter geheel vrij. Blijkbaar zullen de atomen met elkaar verbindingen aangaan, er zullen zich stoffen vormen, en lichamen zullen ontstaan met twee normale en één zeer kleine afmeting, die zich zullen aantrekken volgens de gewone wetten. Er is nu niets vreemds of onlogisch in, aan te nemen dat er vroeg of laat in de dus ontstane wereld leven ontstaat, en dat er wezens zullen tot stand komen, die wij zullen noemen vlaktewezens. Deze zullen zich kunnen bewegen in 2 richtingen, de derde voor hen behorende tot de onmogelijkheden, wel hebben zij hierin een dikte, maar deze is onmeetbaar en openbaart zich dan ook voorloopig nergens door. Zoolang er nu niet bewezen is, dat het intellect gebonden is aan het getal drie van de bewegingsrichtingen, zullen wij aan een dier wezens intellect mogen toeschrijven. Zich toeleggende op de geometrie zal hij er in een zekere periode van verstandelijke werkzaamheid toe komen de wiskundige stellingen als apodiktisch zeker en de axioma's als a priori gegeven te beschouwen (zooals Kant).

Welke gedaante kan nu het beschouwde vlak hebben? Allereerst springt in het oog, dat om aan het vlaktewezen bewegingsmogelijkheid te verschaffen, we moeten aannemen dat het vlak in zichzelf verschuifbaar is, dus ieder deel ontwikkelbaar op ieder willekeurig ander deel. Vele oppervlakken als ellipsoïde, hyperboloïde, enz. vallen dus buiten beschouwing en alleen die blijven over, waarin $\frac{1}{\rho_1 \rho_2} = C$ wanneer ρ_1 en ρ_2 de hoofdkromtestralen zijn in een willekeurig punt.

Dit zijn de vlakken van constante kromming, gegeven door:

$$\frac{d^2z}{dx^2} \cdot \frac{d^2z}{dy^2} - \left(\frac{d^2z}{dx dy} \right)^2 = C$$

$$\left\{ 1 + \left(\frac{dz}{dx} \right)^2 + \left(\frac{dz}{dy} \right)^2 \right\}^2 = C$$

en waarin wij drie mogelijkheden onderscheiden

$$C = \text{pos}$$

$$C = \text{neg}$$

$$C = 0$$

(Zie vervolg Bijvoegsel.)

BIJVOEGSEL

behoorende tot het STUDENTEN-WEEKBLAD

van DONDERDAG 24 MAART 1904.

Geval I: $C = \text{pos}$: Vlakken met constante positieve kromming; voor $\rho_1 = \rho_2$ verkrijgen we de bol (Riemann).

Geval II: $C = \text{neg}$: Vlakken met constante negatieve kromming; voor $\rho_1 = -\rho_2$ verkrijgen we de rotatiecissoiden (Lobatschewsky).

Geval III: $C = 0$: Vlakken met kromming; 0 voor $\rho_1 = \rho_2$ verkrijgen we het platte vlak (Euclides).

Is het vlak ten opzichte van het beschouwde wezen maar groot genoeg, dan zal het hem in geval I en II onmogelijk zijn te bemerken dat hij zijn geheele heelal zou kunnen omloopen. Bovendien is het hem dan niet gegeven te bemerken dat het parallellenaxioma, dat in elk der 3 gevallen anders luidt, empirisch te boeken.

Hoe staat het nu met de som van de hoeken van een driehoek?

Deze is in alle gevallen gelijk aan:

$$S = 180^\circ \pm e$$

waarin het sferisch exegese, evenredig zijnde met de verhouding tusschen het oppervlak van den driehoek i en het oppervlak van het geheele vlak I , steeds hetzelfde teken heeft als C

voor $C = \text{pos.}$ is $S = 180^\circ + e$

„ $C = 0$ is $S = 180^\circ$ ($\frac{i}{I} = 0$)

„ $C = \text{neg.}$ is $S = 180^\circ - e$

Nemen we aan dat de vlakterwereld zeer groot is, dan zal het zich mathematisch ontwikkelende wezen allereerst beginnen met aan te nemen $S = 180^\circ$, maar gesteld $\frac{1}{\rho_1 \rho_2}$

is niet $= 0$, toch zal hij, misschien dezelfde redeneering volgend als u, er toe komen met u te beweren dat $S = 180^\circ$ absoluut waar is, en „ten eeuwigden dage” (wees u toch voorzichtig) zoo zal blijven.

Maar wat, wanneer zijn kenvermogen zich uitbreidt, wanneer het hem gelukt om de grootte van het sferisch exces te bepalen aan een zeer grooten driehoek?

Zijn de metageometrische argumenten niet een beetje in mijn voordeel? Zij zijn een leelijk argument tegen Kant's aangeboren denkvermogen van ruimte, dat geef ik direkt toe, maar staven zij uw bewering?

Mij lijkt het waarschijnlijker, ten opzichte voor onze ruimte 3 gevallen als mogelijk te beschouwen.

Geval I $\frac{1}{\rho_1 \rho_2 \rho_3} = \text{pos.}$ Geval II $\frac{1}{\rho_1 \rho_2 \rho_3} = \text{neg.}$ Geval III $\frac{1}{\rho_1 \rho_2 \rho_3} = 0$

ρ_1, ρ_2 en ρ_3 zijn de hoofdkromtestralen voor een willekeurig punt.

Het derde is het eenige volgens welke $s = 180^\circ$ de twee andere zijn echter niet uitgesloten, integendeel waarschijnlijker. De mensch, in zijn zucht het waargenomene onder eenvoudige wetten te brengen, schreef $s = 180^\circ$ evenals $p v = R T$ enz.

Waarom is dit voorbeeld ongelukkig gekozen?

Nu de kwestie $2 + 2 = 4 + \frac{1}{x}$.

U beweert: „Niemand is er ter wereld of zal er ter wereld kunnen worden gevonden, die de gelijkheid van het geheel aan zijn deelen met geheel zijn verstand en geheel zijn weten zal kunnen ontkennen en wat de rede leerde, bevestigde de ervaring overal en op alle plaatsen.

Pardon, ik draai het om:

Wat de ervaring overal en op alle plaatsen (d.w.z. voor zoover bekend) leerde, dat nam de rede aan en verzoon er een naam voor. U zegt dat de rede u den identiteit van het geheel en zijn deelen laat zien, en u noemt dit een eigenschap, die de rede leerde. Wat doet zij echter werkelijk? Zij constateert, niets, zij defineert, uw eigenschap is slechts een definitie. Wanneer ik een zekere kleur blauw noem, dan mag ik niet een oogenblik later terugkomen en zeggen: „deze kleur is blauw, dit leert mij de rede, dit is de absolute waarheid”, neen ik mag alleen de hypothese opstellen dat het mij voorkomt, alsof ik even te voren iets gedefinieerd had. Het geheel = zijn deelen is de definitie waardoor wij een van de beide begrippen ten opzichte van het ander bepalen; b.v. het begrip „zijn deelen” wanneer het begrip „geheel” reeds op andere wijze is vastgelegd. Waar u nu de besproken identiteit als eigenschap beschouwt, waarmede definieert u dan het begrip „zijn deelen”? U maakt een definitie, maar geeft u daarvan geen rekenschap, later komt U dit produkt tegen en daar het blijkbaar geen hypothese is, ziedaar,

daar hebben wij de absolute waarheid. Maar dat is goochelen! Het is weer dezelfde quaestie als met „ik besta” enz. Nu vraagt u me of Euclides enz. minder overtuigd waren van de waarheid van $2 + 2 = 4$ dan wij? Pardon zij waren er van overtuigd, wij niet meer.

Wanneer het u beter bevalt te zetten:

$$2 + 2 = 4 + x,$$

mij goed, dat is een kwestie van smaak, u begrijpt toch wel dat die x een symbool is.

Of x ook verandert? Verandert de kromming van een bol voor het wezen dat er op woont en daardoor de verhouding $\frac{i}{I}$? of verandert die op verschillende plaatsen van

van het oppervlak? En omdat die niet verandert, is daarom $\frac{i}{I} = 0$, of mogen wij daarom uit de omstandigheid dat

verschillende volken dezelfde wiskundige wetten afleidden,

besluiten dat deze absoluut zijn? Omdat in een vlak $\frac{i}{I} = 0$,

is er daarom geen bol mogelijk waarop $\frac{i}{I} = c$?

En omdat voor ons waarnemingsvermogen de associatie schijnt samen te vallen met de wet:

$$2 + 2 = 4$$

is er daarom geen evolutie mogelijk, waarvoor

$$2 + 2 = 4 + \frac{1}{x}?$$

Dat we de alles omvattende wetten niet kennen, geeft u toe, toch wilt u enkele kleine stukjes absolute waarheid reeds uw bezit noemen, ja waarom eigenlijk?

Zijn die stukjes misschien niet ook slechts betrekkelijk en wel waar, ja maar alleen voor u, en op dit moment?

Uw beschouwing wat er na den dood gebeurt, apprecieer ik als kennisgeving, waar u het ook wel niet als argument hebt neergeschreven.

Wat het beginsel der contradictie betreft: „iets kan niet tegelijkertijd zijn en niet zijn”, is dat wel een eigenschap, is het niet een definitie van „zijn”? zoo ja, dan is het ook niet onafhankelijk van ons in de natuur der dingen gelegen, maar iets van ons eigen maaksel.

U hebt mij verweten dat het stelsel niet bewezen is, hoe is dat mogelijk, waar alle bewijs en zekerheid voor mij illusie is, en ik alleen hypothesen beschouw en waarschijnlijkheidsgronden zoek? En waar heb ik beweert dat het stelsel zelf niet een hypothese is, en dat het niet deelt in de algemeene ontwikkeling? Dit zijn nu de twee „fundamenteele fouten”.

Maar er is iets anders, ik hecht niet aan eenige zekerheid zij is mij onverschillig, zoodat ik voor u in een doolhof blijf, maar u hecht er wel aan, toch zie ik er niets van in uw heele stelsel. Van mij kunt u geen bewijs verwachten daarentegen vraag ik van u een bewijs, en wel een bewijs voor uwe vooropstelling, want daarop baseert zich verder alles. En wel wil ik hebben geen sophisme, maar een degelijk bewijs, dat dan gronden moet op.....? ja dat zou ik ook wel eens willen weten, maar die moeilijkheid laat ik aan u over, u bezit stukjes absolute waarheid, dus dat zal wel gaan.

Nu moogt gij u er niet mee afmaken door te zeggen dat een grondwaarheid niet bewezen kan worden of te eenvoudig is om bewijsbaar te zijn of zoo iets, want na het treurig overlijden van Enclides „grondwaarheden” zaliger nagedachtenis heb ik in die dingen niet erg veel vertrouwen.

Bovendien uw „objectieve evidentie” is voor mij Maya, dus geen zekere praemisse, en toch alleen op een zulke mag volgeds uw eigen redeneering een zekere redeneering berusten.

Om aan den draaienden cirkel, uw schrikbeeld te ontkomen zijn maar 2 middelen mogelijk:

1e. Hak hem door, bind aan het eene eind een onbewezen stelling die „objectief evident is” en maak u zelf wijs dat het altijd zoo geweest is. Dit is uw methode.

2e. Zie af van iedere zekerheid en van ieder positief bewijs, beschouw objectieve evidentie e. d. m. als maya. Dit is mijn methode.

Uw toespelingen op „theosofisme” en pantheïsme zijn wel wat ongegrond, waarschijnlijk tegen uw verwachting, stel ik volstrekt niet voorop dezelve te huldigen, maar beschouw ze slechts in hun eigen kader als hypothese. Uw idee

over wat u gelieft te noemen „theosofisme” lijkt mij wel wat eigenaardig, zoowel in uw stuk tegen mij als in wat u schreef tegen L. Q. over de zachte leer. Waarop begrondt zich dat eigenlijk?

Voor uw diagram voel ik wel wat, en wat u wel niet zult vermoeden is, dat het een verkorte weergave is van de Theosophische wereldbeschouwing, en dat u dezelfde figuur in eenigszins gewijzigden vorm in de daarop betrekkelijke handleidingen kunt terugvinden.

FOLRAX.

LITTERATUUR EN KUNST.

Stormlicht.

In de groote wereldstad, waar het kleine, intieme leven van den enkeling verloren gaat in den grooten maalstroom van het dagelijksch leven, waar het reusachtig heelal van werken en samenwerken zoo intens-krachtig domineert, dat het eigen gedoe van iederen medestrijder als in het niet verzinkt, daalde nu langzaam neder de altijd wederkeerende avondrust, door zoovelen lang verbeid en verwacht, — daalde neder het grijze duister, hullende in zich de moeheid en matheid na lange, zorgvolle beslommeringen; brengende vergetelheid, — zoo zacht, zoo stil nu, — vergeefs gezocht toen het nog licht was.

En langs de straten ging, huiverend in zijn dunne versleten kleertjes, die telkens weer werden opgewaaid door de woeste vlagen van den stormwind, een arm klein jongetje. De wind spaart niet, loert om iederen hoek van straat of plein, — om dan gierend als in hoongelach aan te zweepen, telkens weer tegen het kleine tengere lichaampje, zoo nietig en verlaten in de eindeloze donkere ruimte in het rond. Drukt hij met zijn beide koude handjes het jasje tegen zijn lichaam, zoo jaagt de wind hem de tranen in de oogen. En aan het jasje zitten reeds lang geen knopen meer; die heeft hij geruild. Jan had eens twee boterhammen en toen zei hij: „als je mij nu die knopen geeft” genoeg, de ruil was eerlijk en het was toch een heele boterham, al was hij ook dun! Loodgrijze wolken jagen in vliegende vaart over de daken der huizen en de enkele voorbijgangers haasten zich zoo veel mogelijk, den hoed in de oogen gedrukt, om hun tehuis te bereiken en zien niets, verder niets. Hun huis, ja, waarom gaat hij ook niet naar o stil! spreek niet over zijn huis, neen, heusch! — nu niet! Sneller gaat hij voort en moediger, ijveriger kampt hij op tegen den aanstormenden wind. Maar noem niet dat woord! Niemand ziet hem zoo, — ongemerkt worstelt hij voorwaarts. — Ja toch, een voorbijganger houdt een oogenblik op en spreekt hem aan, even maar, een gevoel van medelijden.

Schuw ziet hij op, wantrouwend; dan ziende een hartelijken blik uit de oogen die hem aankijken, aarzelt hij, aarzelt om antwoord te geven op de vraag, waarom hij hier nog zoo laat rondwaalt.

Waarom? —

Een aanmoedigenden blik, dan zegt hij zoo zacht, zoo heel zacht, dat slechts met moeite zijn woorden worden gehoord: „vandaag vandaag is moeder jarig en een snik en dan zijn ze allen dronken Dan ga ik liever en straks val ik wel in slaap Hij snikt! dan gaat hij voort

De voorbijganger mompelt iets probeert te vergeefs iets te zeggen. Hier valt niets te zeggen! Dan zoekende: een dubbeltje, — gelukkig ja! hij had er nog een. Even glinsteren de oogen van den jongen door zijne tranen heen, — dan scheiden zij; de voorbijganger met zoo'n vreemd, zoo'n heel vreemd gevoel een droef-innig leed van verre.

Het dubbeltje is in den zak gegleden — hij weet het reeds niet meer. Eenzaam, eenzaam gaat hij verder in zijn gedachten, altijd weer: „moeder is jarig” Als ik straks slaap, o! als ik straks slaap

Nu is het donker, — nu komen langzaam aangelieden de mysteriën der nacht, als sombere onbegrepen ideeën in oogenblikken van weemoed. Nu hoort men slechts de droef-melancholische geluiden der windvlagen in de eindeloze stilte, geluidloos als ze anders zou zijn. Nu klinken zijn kleine schreden zoo hol, zoo verlaten op het plaveisel; nu is hij alleen, heel alleen in zijn gedachten. — „O moeder!” stil, — daar loopt nog een hond en de hond mag het niet hooren.

Een oogenblikje vergeet hij zijn moeheid, waar een gedachte zich op den voorgrond plaatst, zoo 'n heel vreemde gedachte. Hoe was het ook weer? . . . O ja! hij zat op school en las een stukje in zijn leerboek: „Moeders verjaardag” stond erboven en er stond in over twee kleine meisjes, die 's morgens heel vroeg opstonden, om moeder te verrassen. Een krans bloemen om haar bord, bloemen op haar stoel, bloemen op tafel, bloemen, allemaal heerlijke bloemen, zooals hij ook wel gezien had, dat soms de meisjes een heele hand vol meedroegen naar school 's morgens. En toen dat versje, dat ze zongen, als moeder beneden was gekomen en opgetogen was geweest over de heerlijke verrassing! Maar toen kwam het, — dat vreemde: toen stond er dat alle kinderen zoo moesten doen, daar ze toch zoo veel, zoo heel veel hadden te danken aan hun goede moeder! Een oogenblik wrijft hij als bij intuïtie met zijn handje over de nog pijnlijke rug . . . van vanmorgen! Weer wellen tranen op in zijn oogen. O! hoe kan het, — hoe kan het, ruischt het door zijn kleine ziel — Bloemen! — De menschen moesten eens weten maar neen? stil — de menschen mogen het niet weten. Hij weet het en Woester jaagt de stormwind langs de donkere wegen, — Bloemen! Moediger kampt hij voort — zijn er dan zulke leugens in zijn boekje? Een gierend geluid van den hevigen windvlaag doet hen een oogenblik ontwaken uit zijne overpeinzingen. Even zich omkeerend, om adem te scheppen, drijft hem zijn rusteloze geest weer de altijd terugkomende beelden voor zijn oogen: zou hij dan zoo slecht zijn, dat hij niet kon doen, wat er in het boekje stond Maar als moeder, net als ieder jaar weer dronk Met een ruk keert hij zich om en tobt voort in den huilenden wind. De boekjes jokken niet en Jan zei laatst nog, dat hij geen heerlijker dag kende, dan de verjaardag van zijn moeder. Jan jukt ook niet. Bloemen, heerlijke mooie bloemen: „beelden van geluk en liefde” stond er in het boekje

Dan tobt hij voort, om te weten wat geluk is en wat liefde. O! toen zijn vader nog leefde onwillekeurig stapt hij sneller voort . . . ja! dat was het: „vader had toen eens gezegd tegen hem, dat de menschen allemaal gelukkig konden worden door de liefde van . . . van God”.

Dan herinnert hij zich, hoe hij eens met vader langs de domkerk liep, met de klok, die zoo hard slaat. Toen had vader gezegd, dat, als hij groot was, hij met de andere menschen mee mocht gaan in die prachtige, groote kerk. Daar sprak men van God en van de liefde van God en ook van het geluk en andere vreemde dingen. O! hij herinnerde het zich nog zoo goed en toen was moeder toch ook wel jarig geweest maar, dit wist hij niet goed meer! . . . Of er ook bloemen waren? Hij had toen niet gezongen maar dat behoefde nu ook niet altijd mischien steeds voort warrelen zijn gedachten en hij begrijpt niet hij begrijpt niet Het is ook zoo vreemd! Het is zeker „geluk”, wat hij niet kan begrijpen.

Zou Jan het begrijpen? Jan is zeker al naar bed; het is een gewone dag voor hem — en hij heeft twee dekens . . .

Een oogenblik glinsteren zijn oogen bij de gedachte — huiverend drukte hij de handjes dichter in de zakken, Een gevoel van trots: hij heeft een dubbeltje: een heel, heel broodje morgen! — Jan zal ook smullen, hij krijgt natuurlijk ook wat —; hij heeft wel twee dekens —; maar die kan hij toch niet verdeelen; — zou Jan de knopen nog hebben? O! als hij ze weer kan ruilen! Ziet ge den glans niet op zijn gezichtje? Ziet ge niet, dat een oogenblikje verhelderde gelaat bij het denken aan zooveel heerlijkheden?

Maar dan, dan weet hij weer dat moeder vandaag jarig is en dat ze . . . Woest giert en huilt de wind over de hooge geveltoppen der huizen, door de krakende, zuchtende boomen, om den hoogen, donkeren toren der domkerk, opdoemende aan het einde der straat.

En somber is de nacht, — somber als het kindergezichtje, welks oogen nu staren naar het grijze, reusachtige steengevaarte in de verte staande, als tartende wind en stormen, als eeuwig wachter in eeuwige rust!

De domkerk, ja! — en als hij denkt aan het kerkportaal, dat hem straks misschien een rustplaats zal bieden voor de loeiende winden, beschut door de hooge grijze zuilen als hij zal zijn, komt weer de gedachte boven aan den gang met zijn vader dien stillen Zondagmorgen. Een lichtpunt!

Hoe zou het zijn in die groote, prachtige ruimte in de kerk? Want groot moest het zijn en prachtig ook en er moest ook liefde zijn. En zou God daar wonen, — alleen?

Maar misschien sliep God nu wel en de deuren waren ook dicht. — Buurvrouw zong altijd dat God zoo goed was; — hij zag haar altijd als ze op het kleine binnenplaatsje den wasch deed. Hij had eens aan moeder gevraagd, of het waar was, wat buurvrouw zong en toen had moeder heel vreemd opgekeken, — toen gelachen, — toen gezegd dat hij niet met zulke onzinnige vragen moest aankomen. Misschien was het dan ook wel heel onzinnig, om te vragen of God goed was.

In het boekje had het ook gestaan, dat God zoo wijs en zoo goed was! Dat had de moeder der beide kinderen gezegd op haar verjaardag en hij gelooft, dat die moeder toen niet gelachen heeft . . .

Daar brandt nog licht voor de winkelruiten in de verte. O! als het eens, als het eens . . . Het is een bakkerswinkel en de bakker loopt door den winkel, ijverig bezig met zijn werk. Zou hij het durven? Angstig ziet hij naar het gezicht van den man, als hij vriendelijk kijkt . . . ; hoe klopt zijn hart, hoe jaagt zijn bloed sneller bij het zien van al die heerlijkheden, dien gezellig verlichte winkel.

Durven! durven dan maar . . . hij kijkt niet onvriendelijk . . . De deur rinkelt en de bakker ziet vreemd op, als hij voor de toonbank ziet staan, dat kleine, bleeke, huiverende jongetje. De rechterhand houdt het geld omklemd — schuw ziet hij in 't rond. Flink nu! durf nu! — en hakkend stamelt hij zijn verzoek in zacht, deemoedig spreken!

Dan; het is dan ook om te duizelen: met een knorrig, boos gezicht, — nu nog gestoord te worden, — schuift de bakker een groot brood van een dubbeltje naar hem toe en geeft vijf centen, vijf heele centen weerom! Er zijn altijd menschen die boos kijken, als ze goed doen, om den schijn te vermijden . . . tegenover zichzelf.

Maar hij hoort niet, ziet niet meer, is reeds weer op straat, krampachtig omknellende zijn heerlijken, zijn eenigen schat.

O! en het brood is zoo heerlijk warm en als hij gaat, rinkelen de centen. Het is, alsof de wind minder waait, alsof het minder donker is, alsof de kerk al zoo nabij is! Hoe heerlijk, heerlijk kan toch ook alles wezen, — alles, alles! jubelt het in hem op. En hij vergeet voor een tijdje den dag, de bloemen, zijn moeder, God . . .

Het moet dan ook zoo heerlijk zijn straks in het kerkportaal!

Laat nu huilen de storm, hij houdt hem niet tegen, den kleinen knaap, die daar voortspoedt met zijn geluk! Neen! hij houdt hem niet tegen. Nog enkele schreden en daar doemt de reusachtige domkerk op uit het vale duister.

Een domkerk is altijd grootsch, — ook als het donker is en de wind om de torenkransen davert, — ook als geen zee van licht uit het inwendige der kerk naar buiten stroomt, — ook als geen schare kerkgangers de heilige stilte daarbinnen komt verbreken. Grootsch als over de stille, slapende wereldstad de forsche klokketoonen heengalmen in lang wegsterven, grootsch ook als alleen de rust, de heilige rust heerscht in den ronde.

Even blikte de kleine zwerver omhoog, met iets schuws naar den grooten klok. De klok slaat zoo hard en het dreunt zoo vreeselijk! Maar de klok zwijgt gelukkig en weldra rust hij in zijn veilig hoekje op de koude harde steenen van het kerkportaal. Koud, die steenen, maar het brood is warm, zoo heerlijk, heerlijk warm!

Dan komen de gedachten weer, nu minder sterk als straks misschien, maar toch, toch moet hij er even aan denken dat achter die deur de groote ruimte is en daarin woont God! Zou God hem zoo zien? Vader heeft eens gezegd, dat God alles ziet. Een eerbiedigen blik naar de deur, — dan een heerlijk genieten van het brood — Nu is het niet koud meer en het waait niet in zijn hoekje; — alleen weet hij nog niet wat liefde is. Dat brood straks, — ja! dat moet wel geluk zijn, want hij was er zoo heerlijk, zoo innig-blij mee en in het boekje stond — dit wist hij nog zeker — dat alleen gelukkige menschen echt blij konden zijn.

Hoe vreemd toch, dat hij dat stukje maar niet kan vergeten, — maar het is ook moeders verjaardag — — —

Dan bemerkt hij plotseling, dat hij niet alleen is: in den anderen hoek van het portaal zit een arme vrouw, een klein kindje vast tegen zich aandrukkend, om het nog eenigszins te beschermen tegen de koude. Van vermoeden is zij in slaap gevallen en droomt nu misschien haar idealen, beelden uit het verleden, luchtkasteelen voor de toekomst; — heerlijk, gij sferen der vergetelheid!

Maar dit alles gaat om buiten de gedachten van den

kleinen knaap, die, medelijdend sturende naar de jonge vrouw, wél ziet, hoe de zorgen hun diepe groeven hebben achtergelaten op het ingevallen gelaat; — om den mond den hongertrek!

Dan plotseling valt het hem in, hoe diep ellendig hij zich straks gevoelde, toen hij hongerig en verkleumd worstelde tegen den storm in.

Zou hij de rest van zijn brood . . . maar het is zoo lekker . . . Even zit hij in gedachten, dan opeens weet hij het: 't is moeders verjaardag! — en opgestaan, sluipt hij voorzichtig, zoo zacht, met een schuwen blik naar de groote deur langs den kant, tot hij de vrouw heeft bereikt. Zachtkens legt hij de helft van zijn brood neer op de schoot der slapende en gaat dan stil terug naar zijne plaats — —

In het hoekje weggedoken, wacht hij nog een oogenblik — — — „voor moeder”, prevelt hij zacht.

Dan doet de slaap zijn recht gelden; de vermoedenissen zijn te veel geweest! Nog even een blik naar de groote deur: die blijft gesloten.

Dan slaapt hij in met de nog steeds zoo vreemde, onopgeloste vraag op de lippen, wat of liefde is — — — —

A. C.

UIT DE STUDENTENPERS.

Minerva. Bevat een stuk over de Hooger Onderwijswet, en een Protest tegen enkele uitlatingen van Minister Kuyper.

Moest ik in het vorige persoverzicht reeds mijn spijt uitdrukken over het gedrag van enkele Leidsche filosofen, een gedrag, dat ik toen „vreemd” genoemd heb, deze keer kan ik ongelukkig genoeg die bewering niet herroepen, neen, zelfs is het, na wat ze deze week geschreven hebben, noodig om voor hun gedrag veel sterkere termen te gebruiken.

Zooals men weet had Dr. Fr. van Eeden te Leiden, voor de Vereeniging ter Bevordering der Studie van de Wijsbegeerte, eene lezing gehouden, waarvan toen iets, dat verslag verbeeldde, in de Minerva verscheen. Fr. v. Eeden wees toen, in een ingezonden stuk er zeer terecht op, dat dat de lezers door dit verslag een totaal verkeerde indruk van zijne lezing zouden verkrijgen, aangezien het verslag onjuist en zeer slecht weergegeven was.

En nu, in plaats van wijselijk hun mond te houden, nu zij blijken zoo onhebbelijk te zijn opgetreden, nu neemt de Minerva van de verslaggevers twee stukken op, waarin zij opkomen tegen Fr. van Eeden; doch die stukken zijn zoo schandalig onbeschoft en daarbij zoo ergerlijk door de pedante toon waarin ze geschreven zijn, dat het me ten zeerste bevreemd, dat de Hoofd-Redactie der Minerva die niet geweigerd heeft, temeer daar zij reeds in het vorige nummer zelf verklaard heeft, dat het geen verslag van de lezing was, doch een aanval tegen Fr. van Eeden. Zeer zeker toch zullen deze beide stukken er niet toe strekken om den reeds niet zoo bijster goeden naam, die de Leidsche Studenten hebben, te verbeteren; ook niet dienen tot aansporing ter bestudeering der wijsbegeerte te Leiden, als men ziet hoe de resultaten bij sommige Leidsche filosofen zijn, die daardoor zelfs de allereerste beginselen der beleefdheid vergeten.

Uit de **Vox Studiosorum** blijkt dat er te Utrecht door het Utrechtsche Studenten Tooneel Vondels Lucifer opgevoerd zal worden.

INGEZONDEN.

Mijnheer de Redacteur.

Dankbaar en gaarne maak ik van de gelegenheid gebruik eenige regelen neer te schrijven voor de vereeniging, waarvan ik het genoegen heb secretaris te zijn. Niet alleen doe ik dat gaarne, omdat deze vereeniging bij een groot deel Uwer lezers bekend is (hetzij, dat zij als clubleiders nauw tot haar in betrekking stonden, hetzij, zooals zeer onlangs, zij in het Stud. Tooneelgezelschap voor de leden van Toynbee optraden, en er aldus toe mede werkten, dat van Toynbee gezegd kan blijven, dat zij weet uitvoeringen voor het groote publiek te organiseeren), maar vooral ook doe ik het gaarne voor het jongere deel Uwer lezers, dat nog niet zoo lang in Delft vertoevende, minder van het doel en de werkzaamheden van Toynbee op de hoogte is.

Volgens het Reglement stelt de vereeniging zich ten doel; maatschappelijke verbroedering te bevorderen. Zij

tracht dat doel te bereiken door het vormen van clubs en, zoo gewenscht, door leerzame en gezellige bijeenkomsten. Iedere club heeft een of meer leiders. Er worden boeken gelezen en onderwerpen behandeld overeenkomstig den wensch der leiders en deelnemers. De onkosten door de clubs gemaakt, worden uit de club-contributies en de algemeene kas der vereeniging bestreden. De bijdrage van ieder clublid bedraagt thans voor de eerste club 50 cent per jaar, voor elke volgende club per jaar 10 cent.

Dit cursusjaar, aangevangen September 1903 worden gegeven clubs in:

Ned. Taal, Fransch, Duitsch, Engelsch, Recht lijnig-, Hand- en Bouwkundig Teekenen, Rekenkunde, Algebra, Meetkunde, Sociale Wetgeving, Stenografie, Electriciteit, terwijl nog reisclubs en een club om 's Zaterdagavond jongens een gezelligen avond te verschaffen, zijn gevormd.

Zooals uit het bovenaangehaalde gedeelte van het reglement blijkt moeten de uitgaven bestreden worden uit:

a. Ontvangst der clubgelden:

b. Vrijwillige bijdragen van hen, die met Toynbee sympathiseeren, welke bijdragen minstens fl,— 's jaars bedragen.

Daar geregeld elken avond in meerdere lokalen van het vereenigingsgebouw (Oude Delft, boven het Nut gelegen) clubs vergaderen, waarvoor veel gas en kolen worden verbruikt, en er jaarlijks eene vaste huursom moet worden betaald, bedragen dezen uitgaven eene vrij aanzienlijke som, welke in de toekomst nog grooter zal zijn, daar de huur voor het gebouw werd verhoogd, eene omstandigheid, die bij de tegenwoordige inkomsten der vereeniging zeer drukkend werkt. Het aantal clubleden neemt in de laatste jaren geregeld toe, terwijl dat der donateurs is afgenomen.

Toynbee te Delft heeft dus dringend behoefte aan krachtadigen financieelen steun en ik roep langs dezen weg ook dien Uwer lezers in, die overtuigd zullen zijn een goed werk te doen door Toynbee te steunen.

Op de societeit Phoenix zal eene lijst ter intekening worden gedeponereerd waarvan ik de beste resultaten verwacht.

U, Mijnheer de Redacteur, dankend voor de verleende plaatsruimte, teeken ik,

Met de meeste hoogachting,

Ued. Dr.

C. A. N. SMIT,

Secretaris der Vereeniging Toynbee te Delft.

BERICHTEN EN MEDEDEELINGEN.

Interacademiale Voetbalbond.

De uitslag van den wedstrijd Delft—Leiden op Dinsdag 22 Maart: Delft wint met 4—0.

	gesp.	gew.	gel.	verl.	st.	voor	tegen	gemidd.
Delft	3	3	—	—	6	17	2	2
Leiden	4	2	—	2	4	12	11	1
Amsterdam	3	—	—	3	—	5	21	—

Het Bestuur der SOCIETEIT PHOENIX heeft zich als volgt geconstitueerd:

F. H. FENTENER VAN VLISSINGEN, President.

H. H. DE IONGH.

R. BEMS, Bibliothecaris.

H. VAN AMELJDEN VAN DUIJN.

C. J. M. MILO.

S. J. C. DUNLOP.

H. C. FELTMANN.

AGENDA.

DEN HAAG.

Vrijdag 25 Maart. Ned. Tooneel: „Domheidsmacht”; 8 u.
Gebouw v. K. en W. Brondgeest-ensemble: „Carnaval”; 8 uur.

Zaterdag 26 Maart. Fransche Opera: „La fiancée de la mer”; 8 uur.

Zondag 27 Maart. Fransche Opera: „La Juive”; 8 uur.
Diligentia. Afscheids-Matinée door het Schörg-kwartet, 8 uur.

ROTTERDAM.

Vrijdag 25 Maart. Groote Schouwv.: „Stadslucht”; 8 uur.
Tivoli-Schouwburg. Ned. Tooneel: „De macht van het verleden”; 8 uur.

ADVERTENTIEN.

Café-Restaurant HOTEL CENTRAL.

Levering van Déjeuners, Dinners, Soupers, Koude en Warme Schotels.

Uitstekende gelegenheid om te Dineeren ook bij abonnement.

Verschillende appartementen voor Vergaderingen.

Pilsener Urquell. Franziskaner Leistbräu.

G. M. VAN DE SEIJP Hz., Cuisinier.

Repeteeren Wiskunde

TH. F. VREEDE,

HAVENSTRAAT 3.

REPETEEREN.

Differentiaal- en Integraal-rekening.

Analytische Meetkunde.

B₁ en B₂.

I. A. ROMKES,

Hypolitusbuurt 47.

Civiel-Ingenieur.

Delftsche Limonade Siroop.

Ondergeteekende beveelt zich beleefd aan voor de levering dezer Siroopen. Prijs per flesch f 0,75. Per 6 flesschen franco door geheel Nederland.

Aanbevelend, **W. DE HOOGH,**
Oude Delft 115, Delft.

Foto-Artikelenmagazijn

ADR. VAN OOSTEN,

Brab. Turfmarkt 65. - Delft.

Abonneert u op:

„SPORTKRONIEK”

Weekblad voor Sport.

Verschijnt Donderdags.

Abonnementsprijs f 4,— per jaar (bij vooruitbetaling).

Uitgever:

J. WALTMAN JR. - DELFT.